

maar ze waren kort en heel zwak van toon, alsof hij doodelijk vermoeid was. Ze vroeg hem: Je bent toch niet ziek? Zal je eerlijk zijn, en je overgeven, als je eigen lichaam je daartoe dwingt?

Hij antwoordde daarop niet. — Maar dien zomer kreeg ze hem terug — hij was bijna een jaar weg geweest. Ze wist zelf niet, waaraan ze hem herkende; hij was niet alleen mager geworden, maar zijn gezicht was veranderd. Zijn voorhoofd leek niet meer zoo breed en sterk, zijn oogen waren grauwer geworden en onvast van blik; — om zijn mond waren veel slordige lijnen, die in elkaar verliepen, en dan als opnieuw te voorschijn kwamen. Zijn huid was grijs-achtig wit, zijn handen waren onherkenbaar. Hij had een longaandoening, die hardnekkig was gebleken.

Toen ze alleen in huis waren — hij was onder geleide gekomen — omvatte Ina hem, als een moeder haar bedroefd kind, en als een vrouw den minnaar, die tegen haar gezondigd heeft. Hij liet haar stil begaan, leek zelfs nauwelijks ontroerd, maar zijn mond, die niet meer glimlachen kon, vertrok even.

En zoo was dit misschien de eerste keer, dat ze hem spontaan zichzelf gaf, — maar ze wisten het beiden niet.

Ze richtte gelijkvloers een ziekenkamer voor hem in, zat de eerste dagen steeds bij hem, deed alsof de fabriek niet bestond. — Hij had veel te vertellen. Toen hij eenmaal gesproken had, kwamen zijn woorden telkens opnieuw, welden op als bloed uit een wonde, onstelpbaar. Ze zag aldoor zijn veranderd gezicht, maar na heel korten tijd kende ze hem, zoo. Hij vertelde niet alleen van ontberingen, en een dierlijk leven in aardholen, — het meest sprak hij van de mannen, die daar met hem waren. Waar ze vandaan waren gekomen, wat ze hadden achter gelaten, hoe ze probeerden het oude leven voort te zetten onder de nieuwe omstandigheden, en honderd maal zich stootten.

Ze zei: Ik dacht dat niets van het oude daar blijven kon.

— Het was zoo eigenaardig te zien, hoe ieder zijn gewoonten meebracht, zijn opvattingen.

— En ze langzaam verloor?

— Neen, niet altijd, of eigenlijk: in 't geheel niet.

— Sprak je veel met de anderen?

— Ja, de dagen waren zoo lang.

Ze begreep zijn eerbied voor die mannen, die niet anders hadden gedaan dan hijzelf ook, — maar in zijn oogen was het altijd meer, belangrijker.

Als hij, vermoeid, een oogenblik zwijgend had gelegen, dan wendde hij toch weer plotseling zijn gezicht naar haar toe, begon te praten. Hij onderscheidde geen groote en kleine dingen meer; berichten van een nederlaag hadden hem niet anders beroerd dan de zucht van een makker. — Ina kon niet anders doen dan hem aanhooren. Alle gedachten aan